

Реформування НАН України

Наука має взаємодіяти із суспільством, а наукова політика – обумовлюватися характером, цілями, економічною специфікою й конкретними завданнями суспільного розвитку. Так принаймні вважав засновник наукознавства Г. Добров. Україні насправді пощастило, що в нас є Академія наук, зі своїми потужними науковими школами та з державним (хоча й слабеньким) фінансуванням. Тобто це орган, який уже функціонує. На сьогодні головне, щоб він функціонував в інтересах усього організму – держави.

Немає сумніву, що НАН України як структуру, яка вже багато років зосереджує в собі найбільшу частку наукового потенціалу й наукових традицій країни, на найближчий час має бути збережено. Але так само очевидно, що її структура має оновитися та еволюціонувати. Більше того, якщо Академія наук хоче і в подальшому зберегти свій провідний статус, її керівництво має взяти на себе відповідальність за реформування як самої НАН України (у першу чергу), так і науки в Україні в цілому.

Якщо говорити про здійснення першочергового реформування безпосередньо Академії наук, то чи не головною проблемою при цьому є значний віковий і фаховий розрив між науковими поколіннями. Так, на сьогодні маємо академіків і членкорів, багатьом з яких уже більше 80 років, які обіймають керівні посади в президії НАН України й дирекціях інститутів, а також певну кількість молодих науковців до 35–40 років, які нещодавно захистилися. Але не вистачає саме кваліфікованої ланки між 35–60 років – це, так би мовити, керівники лабораторій, відділів, які свого часу, отримавши науковий ступінь в Україні, виїхали закордон, де нині продовжують наукову діяльність або взагалі пішли з науки.

З огляду на це об'єктивно потрібен час для підготовки кадрів, які могли б змінити на керівних посадах старше покоління. Успішність вирішення цього завдання повністю залежить від обох сторін – як від «благословення» старшого покоління, так і від бажання молодшого. Для того щоб ці зміни відбулися відносно «безболісно», потрібен час, терпіння і здоровий глузд. Що стосується конкретних заходів, які варто було б запровадити, аби НАН України стала еволюціонуючою структурою, можна запропонувати таке: ввести вікове обмеження (досягнення пенсійного віку) на зайняття керівних посад у наукових структурах (президія НАН України тощо) і наукових установах та обмеження кількості термінів перебування на керівній посаді в наукових центрах (не більше двох поспіль); посилити інститутське самоврядування; стимулювати самостійність і активність молодих науковців.

Саме для молодого покоління важливе питання мотивації – не тільки фінансової, а й мотивації престижу й самореалізації. Чи достатньо сьогодні можливостей реалізувати себе молодим науковцям – як дослідникам, так і науковим менеджерам? Адже саме молоді притаманні прогресивне бачення й готовність робити зміни – власне те, чого потребує вітчизняна наука. І молодь готова не тільки сподіватися, а й діяти. Підтвердження цьому – численні звернення до представників державної влади Рад молодих вчених, неодноразово успішно проведені дні науки, спортивні заходи, активна участь у популяризації науки серед дітей (від найменшого шкільного віку до підлітків) і дорослих, а також активний пошук інвесторів для реалізації власних інноваційних ідей.

Позитивним є те, що необхідність змін академічною спільнотою усвідомлена й навіть закріплена в Концепції розвитку НАН України на 2014–2023 роки». Можливо, не такими радикальними, як очікувалося, але загалом правильними з точки зору поставлених цілей і завдань. Здійснення швидких і різких заходів з високою вірогідністю призведе до катастрофи, тому необхідно дати час три-п'ять років, протягом яких має бути здійснений перехід (*Скоруха О., Казьміна О. Яких змін потребує наука? // LB.ua (http://ukr.lb.ua/news/2014/09/08/278506_yakih_zmin_potrebuie_nauka.html). – 2014. – 8.09).*